

Ara, Josep L. Sagarra ens ofereix un excel·lent llibre de records, on recull el testimoni de la seva riquíssima experiència vital. Aquesta obra, escrita amb un estil àgil i amè, i amarat d'una saviesa cordial, s'inicia amb un proemi i uns antecedents familiars, inclou tres grans parts (formació, de 1921 a 1936; la Guerra Civil, de 1936 a 1939, i professió, de 1939 a 1992), un anecdotari posterior a 1985, un text de clenda i uns índexs d'il·lustracions i onomàstic.

Papers d'un advocat és un llibre

reixit, ple de fets interessants, en què podem seguir, per mitjà de l'experiència personal de Josep L. Sagarra, alguns dels moments més significatius de la Catalunya d'aquest segle xx, i percebre'n el batec i la inquietud, la voluntat i l'esperança. Sens dubte figures com la de Josep L. Sagarra contribueixen a configurar i a definir d'una manera positiva el tarannà i el to vital d'un país. És un honor per a la REVISTA DE LLENGUA I DRET poder comptar amb la seva presència al nostre Consell de Redacció.

Carles DUARTE I MONTSERRAT

Blanca URMENETA PURROY, *Navarra ante el vascuence: Actitudes y actuaciones (1876-1919)*, Sèrie: Literatura y Filología, núm. 23, Nafarroako Gobernua Hezkuntza eta Kultura Departamentua - Departamento de Educación y Cultura del Gobierno de Navarra, 1996, 398 pág., ISBN 84-235-1556-7.

Aquest llibre és un treball molt ben documentat sobre una època decisiva per a la recuperació de la llengua i la cultura basques a Navarra, que comprèn des de 1876 fins a 1919.

El període de temps entre ambdues dates és important des del punt de vista de la vida social, cultural i domèstica; així, veiem quin era l'ús oral i escrit del basc a la religió, a l'ensenyament i la reglamentació legal existent, entre d'altres temes que se'ns van desgranant al llarg del llibre.

La primera data té una importància cabdal per al País Basc i de retruc també per a Navarra, ja que es deroguen els furs o règim tradicional basc a través de la Llei abolitòria de furs.

La segona data és la de la creació com a organisme supraprovincial de l'Acadèmia de la Llengua Basca - Euskaltzaindia, una entitat que vetllarà per la supervivència del basc.

El llibre consta en primer lloc d'una presentació bilingüe, tant en basc com en castellà, a càrrec del director general de Política Lingüísti-

ca del Departament d'Educació i Cultura del Govern de Navarra. Aquest ens avisa que moltes de les informacions que llegirem eren fins ara inèdites. També hi ha una introducció per part de l'autora en la qual ens dóna a conèixer els seus propòsits, que són principalment "estudiar la gènesi i l'evolució del moviment de recuperació del basc a Navarra dintre dels límits assenyalats". El llibre consta de 12 capítols, dels quals destacarem els més significatius i que són més àmpliament desenvolupats per l'autora.

El capítol 1 tracta sobre les motivacions ideològiques que van provocar el ressorgiment, en una part de la població navarresa, de voler recuperar la llengua basca a Navarra. L'abolició dels furs desperta la consciència *regional* navarresa, i aleshores es produeix un canvi d'actitud cap a la llengua pròpia. Això provoca en els intel·lectuals bascos dues posicions: una és la presa de consciència sobre el perill de perdre la seva identitat com a poble i l'altra, com a conseqüència de la primera, és la voluntat de reivindicar la cultura i la llengua basques, com a signes identificatius de comunitat lingüística. Val a dir que la llengua basca a Navarra en el darrer terç del segle XIX es trobava en un moment crític i que l'àrea del seu domini lingüístic s'havia reduït considerablement.

Tenint en compte la situació difícil del basc no es pot considerar ho-

mogeni el moviment de la gent que el vol recuperar, perquè hi ha tres grups amb diferents actituds:

— Una minoria culta que fa esforços per a la rehabilitació i cultiu de la llengua pròpia. En aquest grup inclouríem advocats, polítics i intel·lectuals.

— Un sector ampli que vol conservar la llengua basca perquè la considera intrínseca a la cultura navarresa i que té una actitud passiva però no indiferent.

— Un grup que es despreocupa totalment de la sort del basc. En aquest apartat s'inclouen aquells bascoparlants, normalment de zones rurals, que abandonen l'ús de la seva llengua davant els avantatges socioeconòmics que proporciona el coneixement de la llengua castellana.

Curiosament, el debat sobre la recuperació de la llengua basca comença amb la publicació d'una sèrie d'articles per part d'intel·lectuals i polítics al diari *La Paz*, òrgan a Madrid de les institucions forals basques.

A Navarra, la supressió dels furs bascos juntament amb el fet que en aquell moment es revisa el sistema fiscal navarrès provoca un sentiment de solidaritat. Això desemboca en una participació en el conflicte, per part de representants del furisme navarrès. Tant furistes, carlistes, integristes com nacionalistes tenen en els seus programes polítics, com entendríem en l'actualitat, l'objectiu de tenir cura de la llengua

pròpia. Encara que la intensitat d'aquesta preocupació lingüística és relativa depenent de la ideologia política.

En aquest sentit, per sensibilitzar la gent es fa una referència constant al fet que el basc és la llengua dels avantpassats i que constitueix una herència cultural que no es pot deixar perdre. La defensa de la llengua pròpia està motivada per raons patriòtiques i sentimentals, en considerar-ho una cosa lligada a la idiosincràsia de la personalitat navarresa.

També, els autors alludeixen contínuament al fet que la llengua basca és un testimoni de la *raça basca* (?), en el sentit que per ser un autèntic navarrès és necessari conèixer la llengua pròpia. Per aquest motiu, entre les qualitats que es valoren d'aquesta llengua hi ha la seva antigor i per altra banda es reconeix la seva utilitat com a eina per expressar-se en qualsevol disciplina, sigui científica o d'humanitats.

L'apartat 2.1, pertanyent al capítol 2 del llibre, amb el nom d'«Uso optativo», ens parla de l'ús optatiu de la religió tant en la pràctica oral com en l'escripta. D'aquest mateix tema també tracta l'apartat 6.1 amb el nom d'«Acción de la autoridad eclesiástica», pertanyent al capítol 6, amb el títol d'«Enseñanza en vascuence».

En relació amb la religió, es constata una preocupació de l'autoritat eclesiàstica perquè el poble sigui

instruït religiosament en la seva llengua pròpia. En aquest sentit, cal destacar la circular que el 1876 i el 1878 va fer el bisbe de Pamplona, Oliver Hurtado, als capellans de la seva diòcesi, perquè prediquessin en basc, ja que la gent ho entenia millor així que no pas en castellà, encara que el sabessin. Els bisbes que van succeir Oliver Hurtado no van dictar cap disposició sobre l'obligació d'usar el basc a la catequesi, però queda testimoni clar d'una continuïtat en aquesta línia.

A les àrees rurals, els actes religiosos, és a dir, predicació, peregrinacions i romeries es feien majoritàriament en basc, perquè la majoria de gent que hi assistia eren bascoparlants. Encara que, alguna vegada, també s'alternava amb el castellà.

A les esglésies de Pamplona i per iniciativa del mestre C. Esaín, des de 1906 i fins a la mort d'aquest el 1912, es va recuperar el res del rosari i el viacrucis en basc al temps de Quaresma.

També es criticava el basc emprat en els actes religiosos; així s'acusava de mancança de puresa lingüística els assistents als actes religiosos, com els viacrucis. S'estava en contra de l'ús de barbarismes castellans o francesos en la predicació religiosa del basc, en un moment en què l'ús d'aquests préstecs facilitava la comprensió lingüística i quan ja algunes d'aquestes paraules formaven part del llenguatge popular basc. Aques-

tes crítiques, sense ser l'objectiu dels autors, havien de reprimir el cultiu del basc.

El 1913 la Nunciatura Apostòlica va enviar una circular als superiors dels ordes religiosos prevenint-los contra el *bizkaitarrismo* d'alguns religiosos bascos. En el llibre, hi podem trobar un glossari format per paraules basques i la traducció corresponent, i *bizkaitarra* significa 'nacionalista basc'.

Un exemple de la controvèrsia que va provocar en la premsa la predicació en basc, i de com es va fer una interpretació política del fet, el trobem en el cas següent. El diari *Napartarra*, defensor de la doctrina nacionalista basca, es queixa del fet que es facin processons en castellà a llocs considerats bascòfons. *El Pensamiento Navarro*, successor del diari carlista *La Lealtad Navarra*, contesta dient que no és la primera vegada que aquest tipus d'actes es fan en castellà i que mai hi havia hagut protestes, perquè fins aleshores no havien aparegut els nacionalistes o *napartarras* exagerats. Val a dir que *napartarra* també significa 'nacionalista basc'.

S'acusava una mancança de bascoparlants entre el clergat secular i regular i quan els que sabien basc es jubilaven o morien, el seu buit no es renovava amb d'altres que sabessin basc. Així, amb el pas dels anys va ser cada vegada més freqüent alternar la predicació en basc i castellà, per la presència de castellanopar-

lants —guàrdies civils i carrabiners—. En àrees originàriament bascòfones apareixen zones de bilingüisme i davant la força expansiva del castellà es produiria la progressiva desaparició del basc. Enfront d'aquest fet, no s'observa cap moviment general o popular per no perdre l'ús de la llengua familiar en l'àmbit parroquial.

Quant a la pràctica escrita, cal destacar el 1881 la publicació de la versió en basc del *Catecisme* del pare Claret. No obstant això, la presència del basc en el *Boletín Eclesiástico del Obispado* de Pamplona és mínima.

L'apartat 2.3, corresponent al capítol 2 abans esmentat, tracta sobre la literatura existent en basc. En aquest sentit, es menciona la tasca endegada per l'Associació Euskara de Navarra, fundada el 1877 i que dura fins al 1897. Aquesta era una entitat associativa que tenia la finalitat de conservar la llengua i la història basconavarresa. Va ser la primera que va protagonitzar el moviment de recuperació del basc.

Les seves iniciatives més destacades són:

— La creació de la revista *Euskara*, que va ser una important aportació a les lletres navarreses, malgrat els seus pocs anys d'existència, només sis (des de 1878 fins a 1883), i que les col·laboracions en llengua basca d'escriptors navarresos fossin escasses.

— Va ser la pionera d'una sèrie de publicacions que van aparèixer en breu espai de temps a les *províncies basques* (expressió segons l'autora) amb la característica comuna a totes elles de mantenir i acréixer l'amor a la pàtria basca, mitjançant l'exaltació dels seus trets peculiars.

— La seva temàtica era sobre la narració històrica, descripció de costums i paisatges i explicació de contes i llegendes. Les col·laboracions en llengua basca, però, eren minoritàries i, llevat de comptades excepcions, degudes a escriptors no navarresos.

— Promoció de les festes basques o *euskaras*. Es van introduir primer a Navarra per estendre's després a totes les *províncies basques peninsulars i continentals* (expressió segons l'autora). Dins del marc de les *Festes Euskaras* se celebraven els certàmens literaris en llengua basca amb la finalitat de fomentar els costums i tradicions del país. Aquests eren els únics concursos literaris a Navarra dedicats exclusivament a la llengua basca.

Pels resultats dels certàmens literaris, és notòria la quasi total absència de bascoparlants amb capacitat per a la creació literària en la seva llengua. La causa de la poca concurrència als esmentats certàmens seria deguda a l'afany de purisme en l'ús de la llengua i això provocaria el retraïment de possibles participants. Tanmateix, altres motius

eren la manca de cultiu literari previ i, segons testimonis contemporanis, els possibles participants més preparats eren els que formaven part dels jurats.

Una de les coses que va contribuir més a l'arraconament i abandonament del basc, paradoxalment, van ser les posicions puristes d'alguns bascòfils massa primmirats. Així, en aquests certàmens literaris, els membres dels tribunals que havien d'atorgar els guardons eren massa exigents idiomàticament amb les composicions. Aquest era un preu que no es podien permetre, quan la situació en què es trobava el basc era deplorable. Aleshores, aquesta duresa devia desanimar els possibles participants, ja que el nivell demanat era massa alt, en un moment en què la llengua basca estava a punt de desaparèixer.

Els certàmens no van arribar a ser el mitjà idoni per a la recuperació de la llengua basca a Navarra. Els escriptors navarresos usaven quasi exclusivament el castellà per a la creació literària. La falta de participació dels autors navarresos en els certàmens era mínima. D'això es dedueix que el cercle de bascoparlants navarresos aptes per a les manifestacions literàries havia de ser molt reduït.

Les iniciatives van servir perquè un sector de la població prengués consciència que els bascoparlants eren en part responsables de la desbasquització de Navarra ja que ha-

vien menyspreat o descuidat el cultiu de la llengua pròpia.

S'ha de dir que van haver-hi ajudes econòmiques positives de la Diputació Foral de Navarra i de l'Ajuntament de Pamplona a les peticions vinculades amb la llengua i cultura basques.

Fins i tot, la Junta General de l'Associació Euskara de Navarra, sent president Estanislao Aranzadi, va aprovar un projecte per presentar al ministre de Foment A. Pidal y Mon en el qual es proposaven unes mesures concretes amb l'objectiu de la conservació del basc i que es van donar a conèixer a través de la premsa.

Anys més tard, el 1902, el mateix autor va proposar la creació d'escoles bilingües de parvularis, i perquè els fills aprenguin basc també té la idea que les famílies contractin dites basques i que es facin després estades periòdiques anuals en zones bascófonas per completar la formació. Això ho va dir en una conferència en el Centre Basc de Bilbao. Un any més tard, Arturo Campión va proposar mesures més dràstiques, com ara que la docència s'impartís exclusivament en llengua basca.

D'altra banda, existia la societat de tipus cultural Euskal-Esnalea presidida per Campión i que tenia la finalitat de conservar i propagar el basc. La revista del mateix nom, òrgan de l'associació, publicava lliçons de basc.

Val a dir que destacats bascófils

consideren exemplar la tasca endegada pels valencians i catalans en la recuperació de llur llengua pròpia. Així, Campión destaca l'exemple de Catalunya i Rosselló, on tenen lloc els Jocs Florals.

Existeix una consciència clara a la societat navarresa de la decadència del basc i s'atribueix la situació a les causes següents:

— Contacte amb dues cultures importants: l'espanyola i la francesa.

— Emigració.

— Els navarresos retornats d'altres regions d'Espanya i Hispanoamèrica adoptaven el castellà com a llengua símbol de millora social.

— Presència d'elements forans en llocs fronterers de vigilància i en zones industrials.

— Ensenyament exclusiu del castellà a les escoles.

— Elevat nombre de capellans que no saben el basc i regeixen parròquies on els parroquians són únicament bascoparlants.

— Abandonament del basc per part de les classes superiors de la societat navarresa.

— Reducció de la llengua basca a l'àmbit familiar.

— Menyspreu i oblit de la llengua pròpia.

— Acció demolidora del centralisme.

No obstant això, sorgeix una consciència col·lectiva i personal de la situació a la societat navarresa

que adopta formes d'autoinculpa-
ció, i que es transforma en una acti-
tud de resignada passivitat.

Ensenyament

L'apartat 3.1, amb el nom de «Nombramiento de maestros», tracta sobre aquest tema inclòs en el capítol 3 amb el títol de «Reglamentación legal».

La Llei d'instrucció pública, de 9 de setembre de 1857, coneguda com «*Ley Moyano*», regula que el dret a nomenar els mestres passi a ser assumit per l'Administració central, mentre que fins abans d'entrar en vigor aquesta disposició ho havien estat fent les corporacions locals. Aquesta disposició va impulsar la pràctica del castellà en detriment de les llengües *regionals* (segons l'autora) o pròpies. El compliment d'aquesta Llei va quedar en suspens a Navarra fins al 1887, ja que la Corporació Provincial considerava que la seva aplicació vulnerava les prerrogatives forals contingudes a la Llei de modificació dels furs de 1841, que mantenia la potestat de les autoritats locals a nomenar, separar i dotar els mestres.

Per aquest motiu les diputacions basconavarreses (Navarra, Guipúscoa, Àlaba i Biscaia) es van unir per actuar conjuntament i reclamaven a l'Estat central que finalitzés la marginació del basc a les escoles. Volien conservar el basc i admetre o advo-

car una situació de bilingüisme reconegut legalment a la instrucció primària. Es queixaven que els mestres no parlaven basc ni l'ensenyaven i que la canalla no entenia el castellà. Així, en no entendre l'idioma que per a ells resulta estrany, no poden aprendre res. Per això calia nomenar mestres bascos. Navarra reclamava a l'Estat que els mestres destinats a exercir en zones bascófonas sabessin el basc, però l'actitud del Govern central va ser negativa en aquest sentit.

Es pot afirmar que el foment de la llengua basca no implicava l'exclusió de la castellana. Es tractava d'aturar el retrocés del basc, tolerant i fins i tot propagant una situació de bilingüisme.

Només cal recordar el comportament en matèria lingüística del Govern central el 1896, quan el ministre de Foment, A. Linares Rivas, denega el prec del diputat a Corts per València M. Polo y Peyrolán perquè es dictés una Reial ordre en què s'exigís el coneixement de la llengua del lloc per exercir com a mestre.

El capítol 4 del llibre, amb el títol d'«Enseñanza del vascuence», tracta d'aquest ensenyament en els vessants privat i públic a més a més de la creació de les càtedres.

Val a dir que els principals problemes en l'ensenyament públic eren:

— L'escassa intervenció que tenien les autoritats locals en la provi-

sió de les places vacants de mestres a causa de les disposicions vigents.

— Manca de mestres bascoparlants.

— Els pares volien que els fills aprenguessin el castellà, perquè aquest coneixement els hi hauria d'obrir camí en la seva vida professional.

— S'havien donat situacions d'aplicació de càstigs durs als nens que parlessin en basc.

El capítol 5 del llibre és el dedicat a l'estudi i la investigació del basc i se'ns parla d'entitats que hi van tenir un paper determinant. En aquest sentit, el primer quart de segle és de cabdal importància en el moviment de recuperació del basc, a causa de la fundació de dues institucions perdurables, l'abans esmentada Acadèmia de la Llengua Basca - Euskaltzaindia i la Societat d'Estudis Bascos - Euzko-Ikaskuntza, que es fa càrrec dels treballs realitzats sobre toponímia i antroponímia basques. Aquesta darrera és una entitat continuadora de la tasca realitzada a Oñati amb la celebració del *I Congreso de Estudios Vascos*, amb el patrocini de les diputacions de les quatre *provincies* (segons l'autora) basconavarreses i dels bisbes de Baiona, Pamplona i Vitòria. La fita d'aquest congrés és l'establiment d'una universitat basconavarresa (però no s'esmenta en quin idioma s'hi impartiria l'ensenyament).

L'apartat 6.3, amb el títol d'«Escuelas de fundación particular», pertanyent al capítol 6, amb el títol d'«Enseñanza en vascuence», ens parla sobre tres casos particulars d'aquest tipus d'escoles.

En el darrer terç del segle XIX hi havia tres escoles de fundació particular de les quals hi ha testimonis que la llengua basca era condició indispensable per exercir la docència o bé es considerava mèrit en igualtat de circumstàncies entre els candidats a la plaça, com és el cas d'Ituren. Segons la documentació, a les escoles d'Iturrita i Zugarramurdi no es van plantejar problemes respecte a la provisió de places vacants. En canvi, sí que n'hi va haver a Ituren.

A Ituren, en el testament de 1857 d'un senyor ric del poble s'ordena que es creïn dues escoles, una per a nens i una per a nenes, en les quals s'ensenyi el basc a la canalla, juntament amb el castellà. En aquest cas, els nomenaments de mestres van ser problemàtics perquè moltes vegades no es respectava la voluntat del testamentari de proveir mestres que sabessin la llengua basca. El concurs de provisió de la plaça per a mestre d'escola de nens, a principis del segle XX, va donar lloc a llargs plets i processos que reflecteixen les diferents posicions de la societat navarresa davant la qüestió del basc: la lluita entre els qui el defensen i els qui es mouen a la recerca dels avantatges pràctics del castellà. En aquest exemple, com en el de les

escoles del patronat de Zugarramurdi, es veu clarament la inspiració *il·lustrada* que cerca aprendre el castellà com a mitjà indispensable d'instrucció.

Un altre motiu de la deixadesa del basc és l'actitud dels fundadors dels centres docents, els quals influïts pels avantatges socioeconòmics que comportava el coneixement de la llengua castellana, s'esmerçaven a difondre el seu aprenentatge en detriment del basc.

També l'acció de l'autoritat civil va ser bastant repressora, ja que una circular del Govern Civil de Navarra de 1901 obliga les escoles públiques de zones bascofones a usar el castellà en perjudici del basc.

Així mateix, un Reial decret de 1902 obligava a la utilització de catecismes escrits únicament en castellà, per a l'ensenyament de la doctrina cristiana a les escoles. Si els mestres no ho feien així, la primera vegada serien amonestats i la segona serien separats del magisteri. A Navarra es recordava la polèmica arran de la pastoral del bisbe de Barcelona el 1901, Josep Morgades i Gili, que exhorta els capellans de la seva diòcesi a fer ús del català en l'ensenyament del catecisme a les escoles i que en els col·legis s'adopti obligatòriament el text català del *Catecisme*, sens perjudici d'ensenyar també, si així es desitja, el text castellà.

Quant a l'ensenyament privat, eren molt pocs els centres que en-

senyaven la llengua basca. Entre aquests, cal destacar que el 1907 funciona a Pamplona la primera Acadèmia de llengua basca per a infants, i el Centre Basc d'aquesta ciutat en fa cursos des del 1913 fins al curs 1934-35. Val a dir que fins al 1922 no es crearien les primeres càtedres de basc, una al Seminari Conciliar de Pamplona i l'altra per a l'Institut i Escola Normal.

Reglamentació legal

També cal destacar els apartats 3.2, sobre provisió de places sanitàries i administratives, i l'apartat 3.4, sobre designació de notaris, pertanyents ambdós al capítol 3 abans esmentat.

En la provisió de places sanitàries i administratives, les corporacions municipals navarreses exigeixen a vegades el coneixement del basc, com a criteri de valoració.

Els anuncis de vacants en les quals el basc és un requisit meritori representen una part petita del total de convocatòries per a càrrecs mèdics, fins i tot a zones considerades bascofones.

Quant a secretaris d'ajuntaments, el nombre de convocatòries en què es preveu com a mèrit el coneixement del basc és mínim.

Són freqüents les denúncies públiques relatives a la manca de facultatius de medicina i de farmàcia, de notaris i de secretaris, amb sufi-

cient coneixement del basc, per exercir el càrrec en zones on predomina el monolingüisme.

Pel que fa a la designació de notaris, segons el Reglament de 1874 era necessari per als aspirants a notaris conèixer els *dialectes* (!?) dels districtes notariais a què aspiressin. El 1903, per un Reial decret, es centralitzen a Madrid totes les oposicions a notaries. Aquesta norma significa que bastants notaris, sense acreditar el coneixement de l'idioma local, són destinats a punts on la majoria de la gent no coneix l'idioma castellà, i sí només el basc o català. Això ja ho va denunciar un diputat navarrès el 1909 al Congrés dels Diputats atenent la sollicitud de la societat Euskal-Esnalea; també hi havia hagut protestes en aquest sentit a Catalunya. Al final, aquesta qüestió s'acaba quan el Govern central se surt de la tangent i es basa en l'aplicació de l'art. 210 de l'esmentat Reglament, que preveu que el notari faci servir intèrprets en una regió on es parli una llengua que desconegui.

El capítol 8 del llibre tracta sobre l'actitud de la premsa. Al llarg del llibre anem veient el paper actiu de la premsa d'aquella època, tant a Madrid com a Navarra, sobre aquesta qüestió. Així, l'autora del llibre, a través de les opinions de la premsa, ens fa viatjar enrere en el temps i d'aquesta manera ens podem traslladar als anys estudiats.

Els diaris es converteixen en el vehicle principal d'idees i opinions mitjançant les quals es debat la qüestió lingüística.

Així, cal destacar la participació activa de l'advocat pamplonès Arturo Campión, que denuncia l'estat de retrocés de la llengua basca i hi proposa solucions. Aquest és l'autor de la *Gramática de los cuatro dialectos literarios de la lengua vasca*, publicada a Tolosa el 1884.

L'actitud de la premsa navarresa és en general de defensa de la llengua i la cultura basques. Encara que aquesta defensa té molts matisos, ja que les diferents ideologies van impedir que hi hagués una tasca de col·laboració conjunta per obtenir algun fruit. Cal destacar que *Lau-Buru* és l'únic diari al segle XIX que mostra un clar propòsit de conservar la llengua basca. En aquest mateix sentit s'ha de valorar la tasca de *La Tradición*, *El Diario de Navarra* i *El Pensamiento Navarro* en el primer quart del segle XX.

Hi ha constància que el basc s'utilitzava com a llengua quotidiana en diversos pobles de muntanya. Ituren, el 1863, era considerat un «poble basc tancat». El poble de Lizaso pot servir d'exemple del ràpid retrocés del basc en el primer quart del segle XX. Bascòfon el 1900, 35 anys més tard és inclòs en el grup de localitats els habitants de les quals "de 50 anys cap amunt el fan servir i de 30 cap avall, no".

Conclusió

El tema del llibre omple un buit informatiu que hi havia sobre el període estudiat i només per això cal llegir-lo, ja que constantment se'ns mostren referències documentals molt interessants. Els anys estudiats per l'autora estan relacionats amb uns fets històrics determinants que són fonamentals per al desenvolupament posterior de la llengua basca a Navarra. Tot això ha estat tractat de forma rigorosa per l'autora en relació amb el gran volum de fonts impreses i no impreses que han estat consultades, a més de l'extensa bibliografia que se cita i això es nota en el resultat del treball. La lectura del llibre és amena i força entenedora.

Al llarg del llibre trobem quadres estadístics, opinions i fets diversos

extrets dels diaris de l'època i tot plegat li afegeix dinamisme. Tots els capítols estan ben documentats i aquesta tasca és palpable en el resultat final. Els peus de pàgina són abundants i extensos, i fins i tot, a vegades, actuen com a crosses del text, de manera que no es pot continuar la lectura sense haver-nos llegit abans el contingut d'aquests petits numerets.

Atès que pel tema tractat hi surten sovint paraules en llengua basca, és un bon detall per part de l'autora que hagi inclòs un apartat amb el títol de «Glosario», on apareix la traducció de les paraules basques que utilitza al llarg del text. D'aquesta manera, el/la lector/a que no coneix el basc es pot familiaritzar més fàcilment amb el contingut del llibre.

Carme SERRADELL I CUSSÓ

—català / español—

CRITERIS GENERALS PER A
LA PRESENTACIÓ D'ARTICLES
A LA REVISTA DE LLENGUA I DRET

Les persones interessades a publicar un article a la *Revista de Llengua i Dret* (RLD) convé que tinguin en compte les observacions següents a l'hora de preparar els originals:

1. Els articles han de ser adreçats al director de la RLD (Escola d'Administració Pública de Catalunya, av. de Pearson 28, 08034 Barcelona. Tel. (93) 402 40 40. Fax (93) 402 40 05).
2. L'extensió recomanada per als articles redactats per a la secció d'estudis és de 10 a 25 fulls ISO A4 a doble espai. Els articles s'han de presentar en paper i en suport informàtic, preferentment en WordPer-

CRITERIOS GENERALES PARA
LA PRESENTACIÓN DE ARTÍCULOS
A LA «REVISTA DE LLENGUA I DRET»

Las personas que estén interesadas en publicar un artículo en la *Revista de Llengua i Dret* (RLD) es conveniente que tengan en cuenta las siguientes observaciones en el momento de preparar los originales:

1. Los artículos deben dirigirse al director de la RLD (Escuela de Administración Pública de Cataluña, avda. de Pearson 28, 08034 Barcelona. Tel. (93) 402 40 40. Fax (93) 402 40 05).
2. La extensión recomendada de los artículos redactados para la sección de estudios es de 10 a 25 hojas ISO A4 a doble espacio interlineal, y deben presentarse en papel y en soporte

fect, WordStar, Word, Displaywrite o format revisable.

3. Els terminis de presentació d'originals fineixen habitualment a l'acabament dels mesos de juny (per al número que apareix al desembre) i de desembre (per al que apareix al juny).

4. La RLD inclou un resum dels estudis publicats. Per garantir-ne la fidelitat, es recomana que l'elaborin els autors i que el presentin alhora que l'article. L'extensió màxima del resum és d'un full ISO A4.

5. Els autors han d'indicar el títol de l'article, el seu nom i cognom(s), i el càrrec o la professió amb què volen aparèixer identificats a l'encapçalament de l'article.

6. Cal que els autors facin arribar amb l'article les dades suficients perquè la RLD s'hi pugui posar en contacte de forma ràpida (adreça, telèfons, telefax).

7. Quan els articles siguin extensos, és recomanable que vagin precedits d'un breu sumari dels diferents apartats en què s'estructuren.

8. Es recomana la utilització de notes a fi que els lectors dels articles puguin localitzar les fonts de les afirmacions que s'hi fan o puguin ampliar l'estudi d'un punt determi-

informático, preferentemente en WordPerfect, WordStar, Word, Displaywrite o formato revisable.

3. Los plazos de presentación de originales vencen a finales de los meses de junio (para el número que aparece en diciembre) y diciembre (para el que aparece en junio).

4. La RLD incluye un resumen de los estudios publicados. Para garantizar su fidelidad, se recomienda que lo elaboren los propios autores y que lo presenten al mismo tiempo que el artículo. La extensión máxima del resumen es de una hoja ISO A4.

5. Los autores deben indicar el título del artículo, su nombre y apellido(s), y el cargo o la profesión con que quieren aparecer identificados en la cabecera del artículo.

6. Es necesario que los autores aporten con el artículo los datos suficientes para que la RLD se pueda poner en contacto con ellos de forma rápida (dirección, teléfonos, telefax).

7. Cuando los artículos sean extensos, es recomendable que vayan precedidos de un breve sumario con los distintos apartados en que se estructuran.

8. Se recomienda la utilización de notas para que los lectores de los artículos puedan localizar las fuentes de las afirmaciones que se hacen en

nat de l'article. Encara que la RLD publica les notes a peu de pàgina, és preferible que els autors les posin al final de l'article, ordenades i numerades tal com apareguin dins el text.

9. Es recomana la inclusió d'un apartat final de bibliografia, en què es recullin les obres utilitzades en l'elaboració de l'article o les que es consideren de referència sobre la matèria de què tracta l'article.

10. Cal que els autors organitzin el contingut de l'article amb una introducció que en defineixi l'objecte, un desenvolupament que inclogui les dades i els arguments que l'autor consideri oportú d'aportar i una conclusió que presenti una proposta, una valoració o una reflexió final.

COL·LABORACIONS NO ENCARREGADES:

Els articles tramesos que no hagin estat encarregats prèviament seran sotmesos a la decisió del Consell de Redacció per a la seva publicació.

él o para que puedan ampliar el estudio de un punto determinado del artículo. Aunque la RLD publica las notas a pie de página, es preferible que los autores las coloquen al final del artículo, ordenadas y numeradas tal como aparecen dentro del texto.

9. Se recomienda la inclusión de un apartado final de bibliografía, donde se recojan las obras utilizadas en la elaboración del artículo o las que se consideren de referencia sobre la materia tratada en el mismo.

10. Es necesario que los autores organicen el contenido del artículo con una introducción donde se defina el objeto del mismo, un núcleo que incluya los datos y los argumentos que el autor considere oportuno aportar y una conclusión que presente una propuesta, una valoración o una reflexión final.

COLABORACIONES NO ENCARGADAS:

Los artículos recibidos que no se hayan encargado previamente se someterán a la decisión del Consejo de Redacción para su publicación.

GENERAL CRITERIA FOR SUBMITTING
ARTICLES TO THE JOURNAL
«REVISTA DE LLENGUA I DRET»

Anyone interested in publishing an article in the *Revista de Llengua i Dret* (RLD) should take the following observations into account when preparing originals:

1. Articles should be addressed to the Director of the RLD (Escola d'Administració Pública de Catalunya, Av. de Pearson 28, 08034 Barcelona. Tel.: (34-3) 402 40 40 Fax: (34-3) 402 40 05

2. The recommended length of articles for the study section is between 10 and 25 ISO A4 sheets in double spacing. Articles should be presented on paper and on magnetic support, preferably in WordPerfect, WordStar, Word, DisplayWrite or any revisable format.

3. The deadline for submitting originals is normally the end of June, for the December issue, or the end of December, for the June issue.

4. The RLD includes an abstract of the studies published. Authors are therefore advised to present this abstract when submitting their article, to ensure that the abstract is faithful to the original. The max-

CRITÈRES GÉNÉRAUX POUR
LA PRÉSENTATION D'ARTICLES DANS
LA «REVISTA DE LLENGUA I DRET»

Les personnes intéressées par la publication d'un article dans la *Revista de Llengua i Dret* (RLD) doivent tenir compte, au moment de préparer les originaux, des observations suivantes:

1. Les articles doivent être adressés au directeur de la RLD (Escola d'Administració Pública de Catalunya, av. de Pearson 28, 08034 Barcelone. Tél.: (34-3) 402 40 40 Fax: (34-3) 402 40 05).

2. La longueur recommandée des articles rédigés pour la section d'études est de 10 à 25 pages ISO A4, à double espace. Ces articles doivent être présentés sur papier et avec support informatique, de préférence WordPerfect, WordStar, Word, Displaywrite ou format révisable.

3. Les délais de présentation d'originaux se terminent généralement à la fin des mois de juin —pour le numéro sortant en décembre— et de décembre —pour celui qui sort en juin.

4. La RLD inclut un résumé des études publiées. Pour en garantir la fidélité, il est recommandé aux auteurs de l'élaborer eux-mêmes et de le pré-

imum length of the abstract is one ISO A4 sheet.

5. Authors are requested to indicate the title of the article, their name and surname(s), and the post or profession they would like to have included in the article heading.

6. When sending articles, authors are asked to forward the data the RLD will require to contact them quickly (address, telephone, fax numbers).

7. For long articles, we recommend the inclusion of a brief summary for the different sections.

8. The use of notes is encouraged to enable readers to locate references or to allow them to expand on specific points included in the article. The RLD will publish page footnotes, although it is preferable for authors to place the notes at the end of the article, numbered in the order they appear in the text.

9. Authors are encouraged to include a final bibliography section consisting of the works used to prepare the article or any works of reference on the subject matter of the latter.

10. Authors are asked to organise the content of the article by means of an introduction defining the objective, a development including the

sender en même temps que l'article. La longueur maximum du résumé correspond à une page ISO A4.

5. Les auteurs doivent indiquer le titre de l'article, leur prénom et nom(s), ainsi que le poste ou la profession sous lesquels ils veulent figurer en-tête de l'article.

6. Il faut qu'avec l'article, les auteurs envoient les coordonnées suffisantes pour que la RLD puisse entrer en contact rapide avec eux (adresse, téléphones, télécopie).

7. Si les articles sont longs, il est recommandé de les faire précéder d'un bref résumé des différents paragraphes qui les composent.

8. L'emploi de notes est aussi recommandé, afin que les lecteurs des articles puissent localiser les sources des affirmations qui y sont faites ou puissent approfondir l'étude d'un point déterminé de l'article. Même si la RLD publie les notes en bas de page, il est préférable que les auteurs les mettent à la fin de l'article, en ordre et numérotées selon leur apparition dans le texte.

9. Il est recommandé d'inclure un paragraphe final de bibliographie, où devront figurer les oeuvres utilisées pour l'élaboration de l'article ou celles qui sont considérées de référence sur la matière traitée par l'article.

data and the arguments the author may deem fitting, and a conclusion, in which a proposal, appraisal or final reflexion should be made.

NON-COMMISSIONED
COLLABORATIONS:

Any decisions to publish non-commissioned articles sent to the Escola d'Administració Pública de Catalunya (Av. de Pearson 28, 08034 Barcelona) shall be made by the Editors.

10. Il faut que les auteurs structurent le contenu de l'article par une introduction qui en définira l'objet, un développement qui comprendra les données et les arguments que l'auteur jugera bon d'apporter et une conclusion qui offrira une proposition, une évaluation ou une réflexion finale.

COLLABORATIONS NON EXÉCUTÉES
SUR COMMANDE:

Les articles remis à l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (av. de Pearson 28, 08034 Barcelone) et qui n'auraient pas fait l'objet d'une commande préalable seront soumis, pour leur publication, à la décision du Conseil de Rédaction.

Butlleta de subscripció

Cognoms o entitat

Nom o servei

NIF

Adreça

Pis

Població

Codi postal

Telèfon

Fax

Em subscric a REVISTA DE LENGUA I DRET:

col·lecció completa + 1997 (núm. 1 a 28): 35.700 ptes.

només 1997 (núm. 27 i 28): 3.500 ptes.

(El preu d'un número solt és de 2.000 ptes. i el de més de dos números (endarrerits) és de 1.400 ptes.)

Faré efectiu l'import de la subscripció:

amb el xec bancari adjunt núm.

Banc/Caixa

per domiciliació bancària

Banc/Caixa

Núm. agència

Núm. compte

Adreça agència

Població

Codi postal

Butlleta de domiciliació bancària

Senyors,

Us agrairé que, amb càrrec al meu compte, atengueu els rebuts que us presentarà l'Escola d'Administració Pública de Catalunya per al pagament de REVISTA DE LENGUA I DRET.

Titular del compte

Banc/Caixa

Núm. agència

Núm. compte

Adreça agència

Població

Codi postal

Lloc i data

d

de 199

Signatura

Envieu ambdues butlletes a REVISTA DE LENGUA I DRET:
Escola d'Administració Pública de Catalunya
Av. de Pearson, 28 - 08034 Barcelona
Tel. (93) 402 40 17 - Fax (93) 402 40 05

